

Sygn. akt I UK 393/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 czerwca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania I. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 czerwca 2011 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 21 lipca 2010 r.,

1. Oddala skargę kasacyjną,

2. Zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego na rzecz radcy prawnego M. W. kwotę 120 zł powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonemu z urzędu.

Uzasadnienie

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 24 listopada 2009 r. odmówił I. M. przyznania prawa do emerytury z powodu braku wymaganego stażu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2010 roku oddalił odwołanie.

Sąd Okręgowy ustalił, że I. M. urodził się w dniu 31 października 1949 roku i legitymuje się ponad 30-letnim stażem ubezpieczeniowym. Kwestią sporną w rozpoznawanej sprawie było legitymowanie się przez wnioskodawcę wymaganym 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych wobec niezaliczenia przez organ rentowy do stażu pracy w warunkach szczególnych okresów zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Instalacji Elektrycznych od dnia 13 lipca 1971 roku do dnia 8 maja 1974 roku, w Przedsiębiorstwie Robót Instalacyjno - Montażowych Budownictwa Rolniczego od dnia 16 maja 1974 roku do dnia 26 maja 1975 roku, w Fabrykach Mebli od dnia 1 lipca 1982 roku do dnia 31 stycznia 1985 roku, w Fabryce Dywanów Spółka Akcyjna od dnia 1 lutego 1985 roku do dnia 7 lipca 1986 roku, w Spółdzielni Pracy „R.” od dnia 25 lipca 1986 roku do dnia 31 maja 1989 roku. W celu ustalenia, czy praca w powyższych okresach była pracą w warunkach szczególnych, Sąd Okręgowy przeprowadził postępowanie dowodowe, w tym dopuścił dowód z zeznań świadków i opinii biegłego z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy.

W ocenie Sądu Okręgowego zarówno z zeznań świadków, opinii biegłego, jak i zeznań wnioskodawcy złożonych w charakterze strony nie wynikało, aby w spornych okresach wykonywał on pracę spawacza (pracę w szczególnych warunkach) stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, gdyż wykonywał też prace ślusarskie niewymienione w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

W konkluzji Sąd pierwszej instancji stwierdził, że ubezpieczony, nie legitymując się wymaganym okresem pracy w szczególnych warunkach w

wymiarze 15 lat, nie nabył prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.)

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 21 lipca 2010 roku oddalił apelację.

Sąd drugiej instancji wskazał, że Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych i na ich podstawie wywiódł trafne wnioski, a Sąd Apelacyjny w całości aprobuje stanowisko Sądu pierwszej instancji wyrażone w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku i ustalenia poczynione przez ten Sąd przyjmuje za swoje.

Podkreślił, że w czasie pracy w powyższych spornych okresach, nieuznanych przez organ rentowy za pracę w warunkach szczególnych I. M. był zatrudniony na stanowiskach ślusarza, ślusarza - spawacza i ślusarza remontowego, co wynika z przedstawionych przez niego świadectw pracy oraz akt osobowych. Stanowiska pracy, na których praca została uznana za pracę w warunkach szczególnych zostały wymienione w wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Odnosząc się do zarzutów apelacyjnych, w których wnioskodawca powołał się także na wykazy stanowisk pracy wskazane w zarządzeniach resortowych, Sąd Apelacyjny podniósł, że wykazy resortowe muszą być dostosowane do treści załącznika A do rozporządzenia, w którym zawarty jest kompletny wykaz stanowisk pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Gdy więc określają, niezgodnie z załącznikiem do rozporządzenia, stanowiska pracy, których wykonywanie uprawnia do nabycia prawa do emerytury w wieku obniżonym, nie wywołują skutków przewidzianych w art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, to znaczy nie umożliwiają zaliczenia takiego stażu pracy do pracy w warunkach szczególnych i w związku z tym nabycia uprawnień emerytalnych w obniżonym wieku.

Sąd drugiej instancji wskazał także, że prace wykonywane przy spawaniu mogłyby być uznane za prace w warunkach szczególnych pod warunkiem, że wnioskodawca wykonywałby je stale i w pełnym wymiarze czasu pracy

obowiązującym na danym stanowisku. Jednakże w stosunku do wnioskodawcy ten fakt nie miał miejsca, bowiem oprócz czynności spawalniczych wykonywał on również inne czynności np. ślusarskie oraz inne prace zlecone przez przełożonego, np. przygotowanie elementów spawalniczych.

Wnioskodawca zaskarżył ten wyrok w całości skargą kasacyjną, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 184 oraz art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, poprzez przyjęcie, iż wyłącznie wykonywanie prac spawalniczych wypełnia definicję „prac przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym, atomowo wodorowym” opisaną w pkt 12 Działu XIV wykazu A rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., tj. prac w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do emerytury w niższym wieku emerytalnym, a także naruszenie przepisów postępowania, które miały istotny wpływ na wynik sprawy, przez pominięcie istotnej części zebranego w sprawie materiału dowodowego w postaci decyzji Powiatowego Urzędu Pracy z dnia 7 grudnia 2001 r., w której jednoznacznie wskazano, iż powód legitymuje się ponad 15-letnim okresem wykonywania prac w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze.

W uzasadnieniu skargi przedstawiony został pogląd, że określenie "prace przy spawaniu", zawarte w pkt 12, Działu XIV wykazu A rozporządzenia z 1983 r., obejmuje prace stanowiące „pewien ciąg technologiczny umożliwiający osiągnięcie efektu finalnego”, a więc także prace związane z „szeroko pojętym przygotowaniem materiałów do spawania”, w którym mieszczą się zarówno czynności spawacza jak i ślusarza czy też ślusarza narzędziowego.

Ponadto Sąd drugiej instancji pominął przedstawiany przez ubezpieczonego dowód w postaci decyzji Powiatowego Urzędu Pracy z dnia 7 grudnia 2001 r., w której jednoznacznie wskazano, iż powód legitymuje się ponad 15-letnim okresem wykonywania prac w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze i nie

wskazał, dlaczego nie zaakceptował „ostatecznego stanowiska organu administracji, tj. Powiatowego Urzędu Pracy w powyższym zakresie”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw.

Sąd Najwyższy w pierwszej kolejności nie podziela zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c. Z decyzji Powiatowego Urzędu Pracy z dnia 7 grudnia 2001 r. w przedmiocie zasiłku przedemerytalnego wynika, że ubezpieczony do wniosku o to świadczenie dołączył świadectwa wykonywania pracy w warunkach szczególnych ”na okres ponad 15 lat” i w ten sposób udokumentował 15-letni okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Odwołuje się więc ona do przedłożonych świadectw pracy, w których poświadczono wykonywanie pracy w szczególnych warunkach. Te zaś zostały ocenione przez Sąd drugiej instancji, który skonfrontował je z zeznaniami ubezpieczonego i świadków oraz opinią biegłego i ostatecznie, negatywnie oceniając ich moc dowodową, ustalił że w spornych okresach ubezpieczony – wbrew treści tych dokumentów – nie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy prac w szczególnych warunkach. Podkreślenia wymaga to, że wydanie przez pracodawcę świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach nie rodzi żadnych skutków materialnoprawnych. Zaświadczenie to jest jedynie dokumentem prywatnym (art. 245 k.p.c.), wydawanym dla celów dowodowych (przede wszystkim dla celów wykazania przed organem rentowym, że pracownik nabył uprawnienia związane z pracą w szczególnych warunkach), a okoliczności w tym dokumencie potwierdzone przez pracodawcę podlegają weryfikacji zarówno w postępowaniu sądowym, jak i w postępowaniu przed organem rentowym.

Przechodząc do kolejnego zarzutu – naruszenia art. 184 oraz art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wskazać należy, że - wobec nieuwzględnienia zarzutu naruszenia przepisów postępowania - Sąd Najwyższy jest związany podstawą

faktyczną zaskarżonego wyroku przy ocenie naruszenia prawa materialnego (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). W szczególności związanie to obejmuje ustalenie Sądu Apelacyjnego, że ubezpieczony zatrudniony w spornym okresie na stanowiskach: ślusarz, ślusarz-spawacz, ślusarz remontowy, nie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wyłącznie prac spawalniczych. Dodatkowo wykonywał też prace ślusarskie i inne prace zlecone przez przełożonych, np. przygotowanie elementów spawalniczych.

Art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS zawiera definicję (pojęcie) pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach, stanowiąc, iż jest nim pracownik zatrudniony przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne bądź otoczenia, lecz uregulowania omawianego artykułu nie precyzują szczegółowych przesłanek nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku. Art. 32 ust. 4 ustawy odsyła w tej materii do dotychczasowych przepisów, którymi są przepisy rangi ustawy lub wydane na mocy delegacji ustawowej (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, OSNP 2002 nr 10, poz. 243). Aktem prawnym normującym tę problematykę jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Przepisy § 2 ust. 1, § 3 i § 4 ust. 1 rozporządzenia kreują zaś dla pracownika, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, następujące przesłanki nabycia prawa do przedmiotowego świadczenia: 1) osiągnięcie wieku emerytalnego, wynoszącego 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn, 2) posiadanie wymaganego okresu zatrudnienia, określonego w odniesieniu do kobiet na 20 lat a do mężczyzn na 25 lat i 3) legitymowanie się co najmniej 15 letnim stażem pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku.

Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że prawo do emerytury w wieku niższym od powszechnego z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest ściśle związane z szybszą utratą zdolności do zarobkowania z uwagi na szczególne warunki lub szczególny charakter pracy.

Praca taka, świadczona stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, przyczynia się do szybszego obniżenia wydolności organizmu, stąd też wykonująca ją osoba ma prawo do emerytury wcześniej niż inni ubezpieczeni. Prawo to stanowi przywilej i odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a zatem regulujące je przepisy należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo (por. między innymi wyroki z dnia 22 lutego 2007 r., I UK 258/06, OSNP 2008 Nr 5-6, poz. 81; z dnia 17 września 2007 r., III UK 51/07, OSNP 2008 Nr 21-22, poz. 328; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, Lex Nr 375653; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, Lex Nr 483283; z dnia 13 listopada 2008 r., II UK 88/08, niepublikowany; z dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09, Lex Nr 509022).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj powierzonej mu pracy. Praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 i z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, LEX nr 528152). Decydującą rolę w analizie charakteru pracy ubezpieczonego z punktu widzenia uprawnień emerytalnych ma zatem możliwość jej zakwalifikowania pod którąś z pozycji wymienionych w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Z treści wypełniającej zarzut naruszenia prawa materialnego wynika, że w spornych okresach ubezpieczony wykonywał, oprócz prac związanych bezpośrednio ze spawaniem, szereg czynności związanych z „szeroko pojętym przygotowaniem materiałów do spawania”, które również należało kwalifikować jako

prace „przy spawaniu” w rozumieniu pkt 12, Działu XIV wykazu A rozporządzenia z 1983 r. (prace przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym, atomowowodorowym).

Biorąc pod uwagę przywołane zasady kwalifikowania danej pracy jako pracy w szczególnych warunkach, nie sposób zgodzić się ze skarżącym, że „szeroko pojęte przygotowanie materiałów do spawania”, co oznacza w okolicznościach przedmiotowej sprawy prace ślusarskie (niekwalifikowane jako praca w szczególnych warunkach), może być uznane za pracę „przy spawaniu”, jeśli w toku tych czynności przygotowawczych nie były wykonywane prace spawalnicze. To praca przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym, atomowowodorowym uznana została za pracę o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości, a nie jakkolwiek inna praca składająca się (obok pracy spawalniczej) na ostateczny rezultat całego procesu produkcyjnego. Jeszcze raz podkreślić należy, że praca w warunkach szczególnych to praca, w której pracownik w sposób znaczny jest narażony na niekorzystne dla zdrowia czynniki, a więc taką pracę pracownik musi wykonywać stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku (§ 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.), aby nabyć prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. Tylko zatem wykonywanie pracy spawalniczej (przy spawaniu) stale i w pełnym wymiarze czasu pracy uprawniałoby ubezpieczonego do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, czego w sprawie nie ustalono.

W konsekwencji, o ile można podzielić pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w uzasadnieniu wyroku z dnia 29 stycznia 2008 r. I UK 192/07 (OSNP 2009 nr 5-6, poz. 79), że określenie "prace przy spawaniu", zawarte w pkt 12, Działu XIV wykazu A rozporządzenia z 1983 r., obejmuje prace wykonywane w przebiegu procesu spawania, to nie ma podstaw, aby uznać, że w pojęciu tym zawierają się wszystkie prace, także niezwiązane z przebiegiem spawania, wykonywane na innych stanowiskach pracy, które stanowią „pewien ciąg technologiczny umożliwiający osiągnięcie efektu finalnego”. Inaczej rzecz ujmując, za prace „przy spawaniu” mogą być uznane prace wykonywane przez osoby zatrudnione nie tylko na stanowisku spawacza, pod warunkiem jednakże, że uczestniczą one w procesie spawania. Nie tyle zatem chodzi o nazwę stanowiska co o charakter

wykonywanych czynności. Właśnie takie stanowisko zaprezentował Sąd Najwyższy w przywołanym wyżej wyroku I UK 192/07, skoro stwierdził, że użycie określenia "przy spawaniu" zamiast terminu "spawacz" pozwala objąć nim także prace wykonywane w przebiegu procesu spawania przez pracowników niebędących spawaczami. W żadnym razie natomiast z przedstawionego stanowiska nie wynika, że „proces spawania” to „pewien ciąg technologiczny umożliwiający osiągnięcie efektu finalnego”, do którego należą też czynności niezwiązane z czynnościami spawania wykonywane na innych stanowiskach.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej rozstrzygnięto po myśli § 15 w związku z § 11 ust. 2 i § 12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).